

Lena Bjugger och Stina Tegnhed

VA-ledning Kvibille–Slättåkra

Halland, Halmstad kommun, Kvibille socken och Slättåkra socken, 15 fastigheter

Hallands Kulturhistoriska museum, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2017

Arkeologisk utredning 2017

Omslagsfoto: "Riddarholmen"- en borgkulle? Slättåkra 4:1. Möjligen platsen för en medeltida borg i mötet mellan Pukabäcken och Slissån. En vägbank syns till vänster i bilden. Mot väst.

Foto: Lena Bjugger. (fotonr. 2017-69-2).

Baksidesfoto: Slättetorp 19:1. Stina antecknar inom vilka ytor schakten ska dras. Till höger i bilden syns den gamla vägsträckningen som gick genom utmarken. Mot norr.

Foto: Lena Bjugger. (fotonr. 2017-69-1).

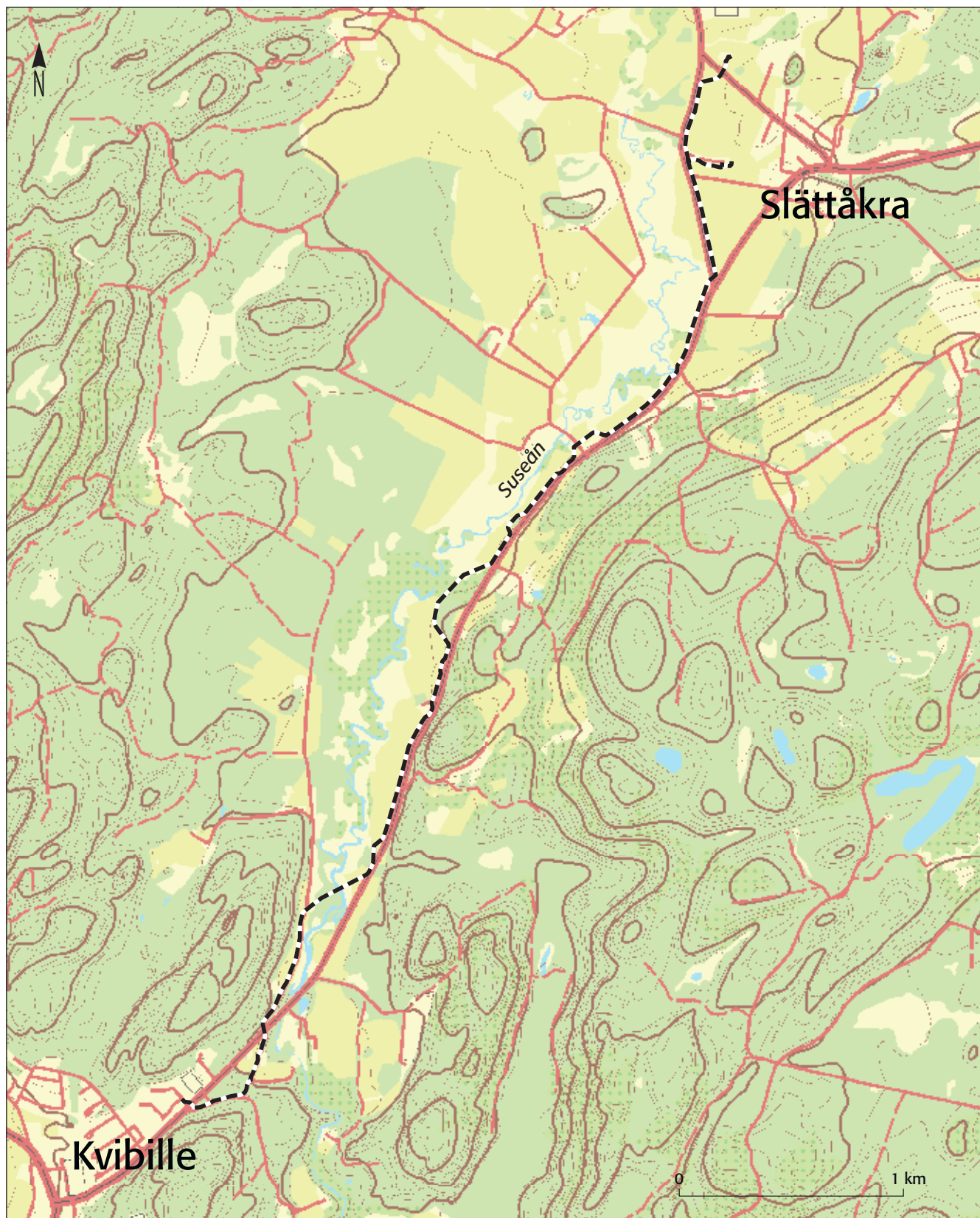
Layout: A. Andersson

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet

Ärende nr ms2006/02316

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Bakgrund.....	5
Syfte och metod.....	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Jordarter.....	7
Kartstudie.....	8
Ortnamnen Slättåkra och Kvibille.....	13
Fältinventering	13
Område 1.....	16
Område 2.....	16
Område 3.....	16
Område 4.....	18
Område 5.....	18
Område 6	18
Område 7	18
Område 8.....	18
Område 9.....	21
Område 10.....	21
Tolknings- och åtgärdsförslag.....	22
Tekniska och administrativa uppgifter.....	22
Referenser.....	23
Tryckta källor	23
Otryckta källor	23
Kartor.....	23
 Bilagor	 24
Bilaga 1 Historiska kartor med utredningsområde 1 och 2 skala 1:7 000	
Bilaga 2 Historiska kartor med utredningsområde 3–7 skala 1:7 000	
Bilaga 3 Historiska kartor med utredningsområde 8–10 skala 1:7 000	
Bilaga 4 Fastighetsbeteckningar område 1–3 skala 1:7 000	
Bilaga 5 Fastighetsbeteckningar område 4–9 skala 1:7 000	
Bilaga 6 Fastighetsbeteckningar område 10 skala 1:7 000	

Figur 1. Den planerade 5,5 kilometer långa ledningssträckan mellan Kvibille och Slättåkra markerad med streckad linje. Skala 1:25 000.

SAMMANFATTNING

Stora delar av den planerade VA-ledningen löper inom arkeologiskt intressanta områden. Ledningen passerar nära flera kända fornlämningar och tillsammans med områdets topografi medför det enligt Kulturmiljö Hallands bedömning att potential finns att flera idag okända fornlämningar kan rymmas inom den 5 500 meter långa ledningssträckan. Efter genomgång av historiska kartor framkom att bitvis berörs inägomark till de båda byarna Kvibille och Slättåkra samt även att lämningar efter äldre torpbebyggelse sammanfaller med läget för den nya ledningen. Efter utförd fältinventering blev det tydligt att vissa partier av ledningssträckan var mindre bra rent topografiskt och inom dessa partier bedömer vi även potentialen för fornlämningsförekomst som låg och förordar inga fortsatta antikvariska insatser. Men den stora merparten av ledningssträckan bedömer vi vara mycket intressant med flera platser med hög fornlämningspotential och därmed förordar Kulturmiljö Halland fortsatt arkeologisk utredning i form av schaktdragning inom 10 områden utmed ledningssträckan. Dessa 10 områden presenteras i texten nedan och visas i fig. 2–7.

BAKGRUND

Laholmsbuktens VA (LBVA) planerar förläggning av VA-ledningar för spillvatten och dricksvatten mellan Kvibille och Slättåkra samhällen (Fig. 1). Den sammantagna sträckningen är cirka 5 500 meter. Förläggningen ska ske i huvudsak genom schaktning, vilket medför en bredd på arbetsområdet som ej understiger tio meter. Ställvis kommer förläggningen ske genom schaktfri metod i form av horisontalstyrd borrhning. Ledningens sträckning löper genom ett område som är rikt på kända, registrerade fornlämningar och vars topografi ställvis bedöms hysa hög potential för fler ej kända fornlämningar. Den planerade ledningssträckan berör dessutom inägomark för de historiska byarna Slättåkra och Kvibille samt flera torplämningar. Landskapets topografi och fornlämningsbild i kombination med arbetsföretagets omfattning motiverar en arkeologisk utredning i syfte att klargöra om det finns idag okända fornlämningar som berörs av de planerade VA-ledningarna. Länsstyrelsen har funnit det motiverat att genomföra arkeologisk utredning i två etapper. Denna etapp 1 omfattar arkiv- och kartstudier, topografisk lägesanalys av idag kända fornlämningar, fältinventering längs aktuell sträcka och utvärdering av potentiella fornlämningslägen. Med anledning av detta utförde personal från Kulturmiljö Halland under några dagar i september 2017 en inledande arkeologisk utredning i form av kart- och arkivstudier samt fältinventering. Fältinventeringen utfördes både i uppehåll och hållande regn. Merparten av ledningssträckan kunde avverkas till fots medan hagar med djur ej beträddes utan besiktigades på så nära avstånd som möjligt. Utredningsresultatet ska ligga till grund dels för Länsstyrelsens bedömning av behovet av ytterligare beslut dels för företagarens vidare planering.

SYFTE OCH METOD

Etapp 1 av utredningsarbetet syftar till att lokalisera sannolika lägen för idag okända fornlämningar dolda under mark. Dessa platser kommer därefter att utredas i en Etapp 2, genom provschaktsgrävning med hjälp av grävmaskin. Genom detta arbetssätt ökar precisionen i valet av platser för provschaktsgrävning, vilket sammantaget medför en högre kostnadseffektivitet. I föreliggande rapport beskrivs områdets fornlämningsbild och genom kart-, arkiv och fältstudier lyfts områden fram med hög arkeologisk potential. Resultatet ska ligga till grund dels för Länsstyrelsens bedömning av behovet av ytterligare beslut, dels för företagarens vidare planering.

Utredningsarbetets olika moment innefattade en inledande genomgång och sammanställning av registrerade fornlämningar i arbetsområdets närområde, därefter en kortfattad kartstudie av äldre material i syfte att sammanställa hur de berörda markerna har nyttjats i historisk tid. Arkivstudie kring de berörda byarnas ortnamnshistoria utfördes i syfte att ytterligare fördjupa det historiska perspektivet. Jordartskartan studerades i syfte att erhålla en bättre bild av, ur geologiskt hänseende, gynnsamma och mindre gynnsamma boplatslägen. Avslutningsvis genomfördes en fältinventering till fots i syfte att få en god bild av områdets topografi, men även för att få en dagsaktuell bild av hur marken används.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Den planerade ledningen rör sig från skogsmark i norra delen av Kvibille samhälle längs åker- och hagmark nära Suseåns åstrand för att slutligen nå öppna fält inom västra delen av Slättåkra samhälle. Både Kvibille och Slättåkra ligger på gränsen mellan slätt och skog och består till stora delar av skogsmark. Den nordligaste delen av Slättåkra socken är högt belägen och kan betraktas som en utlöpare av det sydsvenska höglandet. Det omgivande fornlämningsbeståndet utmärks i slättområdena av stenåldersboplatser och gravar såsom högar och stensättningar från brons- och järnålder. I skogsmark återfinns flera kulturlandskapslämningar i form av odlingsrösen, fossil åkermark och väglämningar. Från nyare tid finns flertalet minnesstenar, väghållningsstenar och husgrunder. En närmare presentation av de fornlämningar som passeras nära ledningssträckan ges i tabell 1 samt under rubriken fältinventering.

Inom det direkta närområdet till den aktuella ledningssträckan finns det endast en fornlämning som har undersökts under senare tid. Det är fornlämning Kvibille 131 på Suseåns östra strand, belägen endast 50 meter väster om ledningen. Fornlämningen upptäcktes vid en arkeologisk utredning 1998 inför en provisorisk vägomläggning av väg 678. Vid den efterföljande förundersökningen år 1999 undersöktes och borttogs fornlämningen i sin helhet. Den förhistoriska boplaten utgjordes av 42 stolphål, 16 kokgropar, 3 gropar samt 1 hård. Spridningen av anläggningarna låg koncentrerade till ett cirka 200 m² stort område. Inom denna yta fanns spåren efter en 10 meter lång konstruktion, som tolkades en gång ha utgjort en bastant byggnad med tätt placerade stolpar i dubbla rader. Avståndet mellan

de parvis ställda stolparna är knappt en meter medan avståndet mellan varje enskilt par är något mindre (cirka 0,8 meter). Konstruktionen har varit orienterad i närmast nordost-sydvästlig riktning. Fyndmaterialet bestod av keramik, några flintor samt enstaka bitar av andra bergarter. Keramikskärvorna saknade ornamentik eller andra distinkta former att ta fasta på, men strukturen gör att man kan utgå från ett ursprung i brons- eller järnålder. För att erhålla en datering av kokgroparna skickades träkol från tre anläggningar för ^{14}C -analys. Analysen gav en datering som visade att de varit i bruk under senare delen av äldre bronsålder, dvs period III (1300–1100 f. Kr.). Fynden av en mynningsdel av en täljstensgryta visar att platsen även utnyttjats under senare delen av järnåldern eller tidig medeltid (Bjuggner & Fors 1998 och Carlie 2002).

Ungefär 500 meter väster om startpunkten för VA-ledningen undersökte Kulturmiljö Halland vintern 2008 en förhistorisk boplatz, fornlämning Kvibille 137 inför byggandet av en ny förskola invid Kvibille skola. Spåren efter 12 hus som uppförts med början i skiftet senneolitikum- äldre bronsålder och fortlöp fram i romersk järnålder (cirka 2000 f. Kr. – 200-talet e. Kr.) undersöktes. Den största andelen av de sammanlagt 70 fynd som samlades in vid undersökningen utgjordes av keramik följt av bearbetad flinta. Därtill påträffades även fyndmaterial av olika bergarter samt brända ben och järn (Mattsson 2011).

År 1997 genomförde Kulturmiljö Halland en arkeologisk utredning på fastigheten Slättåkra 8:1 precis öster om Reningsverket vid Pukabäcken. Varken inom det cirka 11 000 m² stora utredningsområdet vid Reningsverket eller inom det i stort sett lika omfångsrika utredningsområdet öster och väster om Slättåkra kyrkas församlingshem påträffades förhistoriska lämningar (Wranning 1997).

Några fornlämningar av det mer ovanligare slaget som återfinns relativt nära ledningssträckan är den i Kvibille kyrka inmurade runstenen (Kvibille 31:1) och silverskatten från vikingatiden (Kvibille 56). På utsidan av den södra väggen av Kvibille kyrka finns en av Hallands totalt 4 runstenar. Den inmurade runstenen bär texten ”Ifi och Turgot de lade stenen över Torlak. Gud hjälpe hans själ”. 650 meter SSV om Kvibille kyrka gjordes år 1908 ett depåfynd med bland annat armringar och arabiska mynt från vikingatiden, 800–900-talet e. Kr. (Hägge 1975).

JORDARTER

En genomgång av ledningssträckan på SGU's digitala jordartskarta visar att den dominerande jordarten utgörs av isälvsediment/sand. För att återge ledningssträckan från söder till norr, visar att den första delen av sträckan ända fram till huset på fastighet Kvibille 19:1 (se bilaga 4) utgörs av isälvsediment. Därefter följer postglacial sand och ett mindre parti med lera samt isälvsediment/sand fram till ett parti med kärrtorv på Suseåns norra åstrand. På södra sidan ån tar isälvsediment/sand vid igen och är regerande jordart fram till partiet i fastighet Kleva 2:2 (se bilaga 5) där ett område med urberg breder ut sig. Därefter tar isälvsediment vid förutom vid ett parti där Suseån närpå tangeras där jordarten övergår i svämsediment/sand. Därefter och hela den resterande sträckan norrut utgörs jordarten av isälvsediment/sand (SGU digitala jordartskarta).

KARTSTUDIE

En översiktlig kartstudie baseras på kartöverlägg över den aktuella sträckningen av VA-ledningen men också delstudier av scannade koncept- och renovationskartor på Lantmäteriets avtalstjänst Arkivsök. De återger landskapets utseende och bebyggelsens utbredning under olika tidsutsnitt, från perioden sent 1700-tal till mitten av 1800-talet.

Den äldsta kartan är ett storskifte på inägorna till Slättåkra by och dateras till 1786. Den yngsta är en laga skifteskarta över Lya by upprättad 1861. Övriga kartor över området är 1812 års rågångskarta upprättade över torp tillhörande hemmanet nr 2 i Kleva by och en utmarkskarta från 1795–1796 för Gillarp, Gårdstorp m.fl. byar samt hemmanet Brynestorp.

Häradskartan från 1920 talet har använts för att fastställa huruvida byggnader/gårdplatser, existerat fram i 1900-talet.

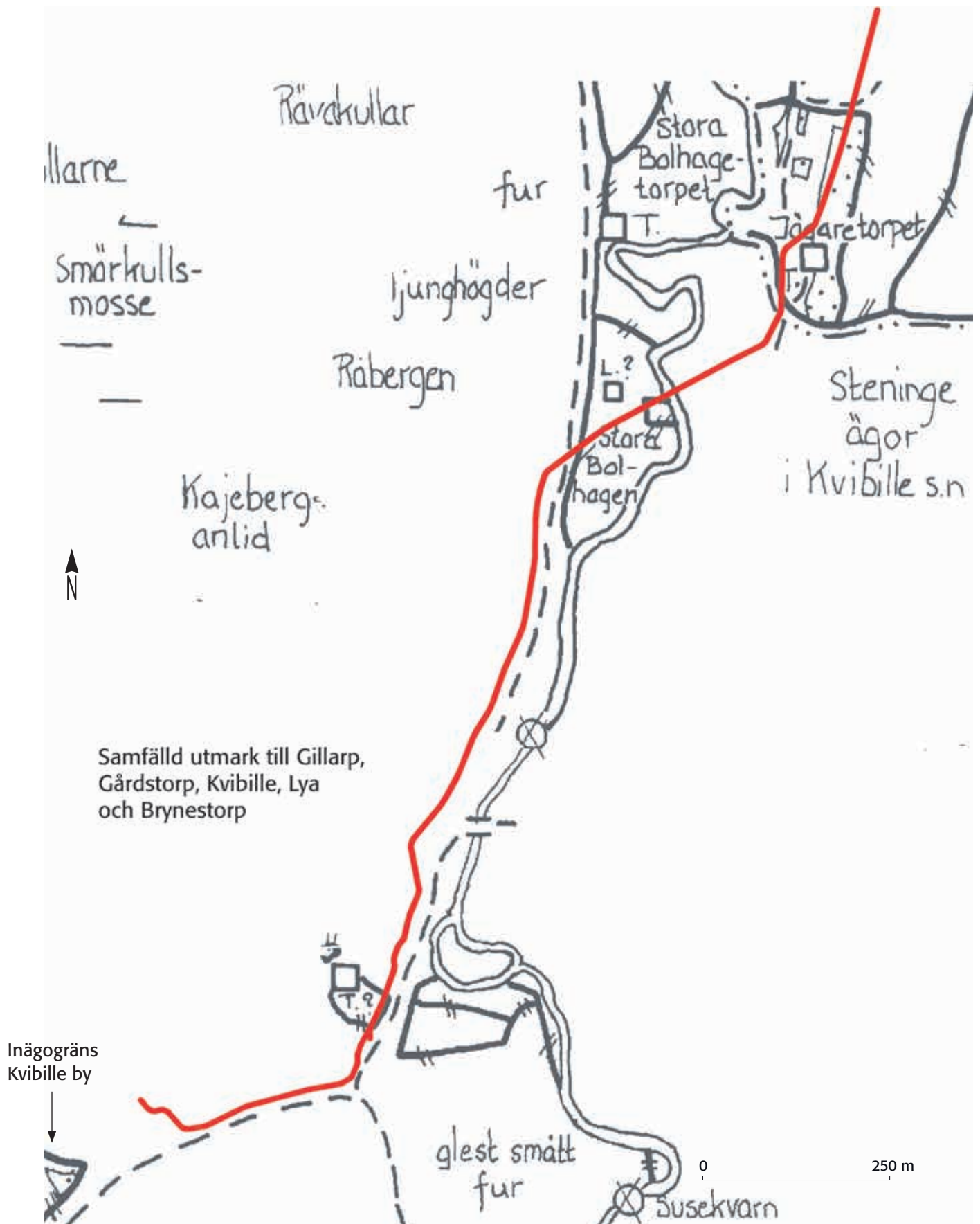
I söder utgår ledningen från en plats som ligger cirka 100 meter från inägoegränsen till Kvibille by (fig 2). Ledningen löper genom den en gång samfällda utmarken till byarna Gillarp, Gårdstorp, Kvibille och Lya, samt hemmanet Brynestorp. Väster om ledningen fanns en mindre intaga med en hussymbol, som troligtvis är ett torp. Norr om intagan finns en hussymbol på laga skifteskartan över Kvibille by från 1843. Den finns dock inte med på den yngre häradskartan. Platsen för byggnaden kommer inte att beröras av ledningsgatan. På 1790-talet låg ytterligare ett torp sydöst om ledningssträckningen, vid Suseån. Vid samma tidpunkt fanns även kvarnar markerade vid samma vattendrag. Två av dem, varav en benämnd "Susekvarn" syns på kartutsnittet.

Ledningsgatan passerar söder om platsen för två torp, Stora Bolhagetorpet och Gropastugan men direkt över läget för Jägaretorpet (fig 2 och 3). Byggnaderna till den senare var främst placerade öster om den nuvarande vägen men ett mindre hus är låg väst om. Bebyggelsen återfinns på rågångskartan från 1812. Två av torpen, Jägaretorpet och Stora Bolhagetorpet, var nerlagda på 1920-talet medan det på platsen för "Gropastugan" fortfarande fanns bebyggelse.

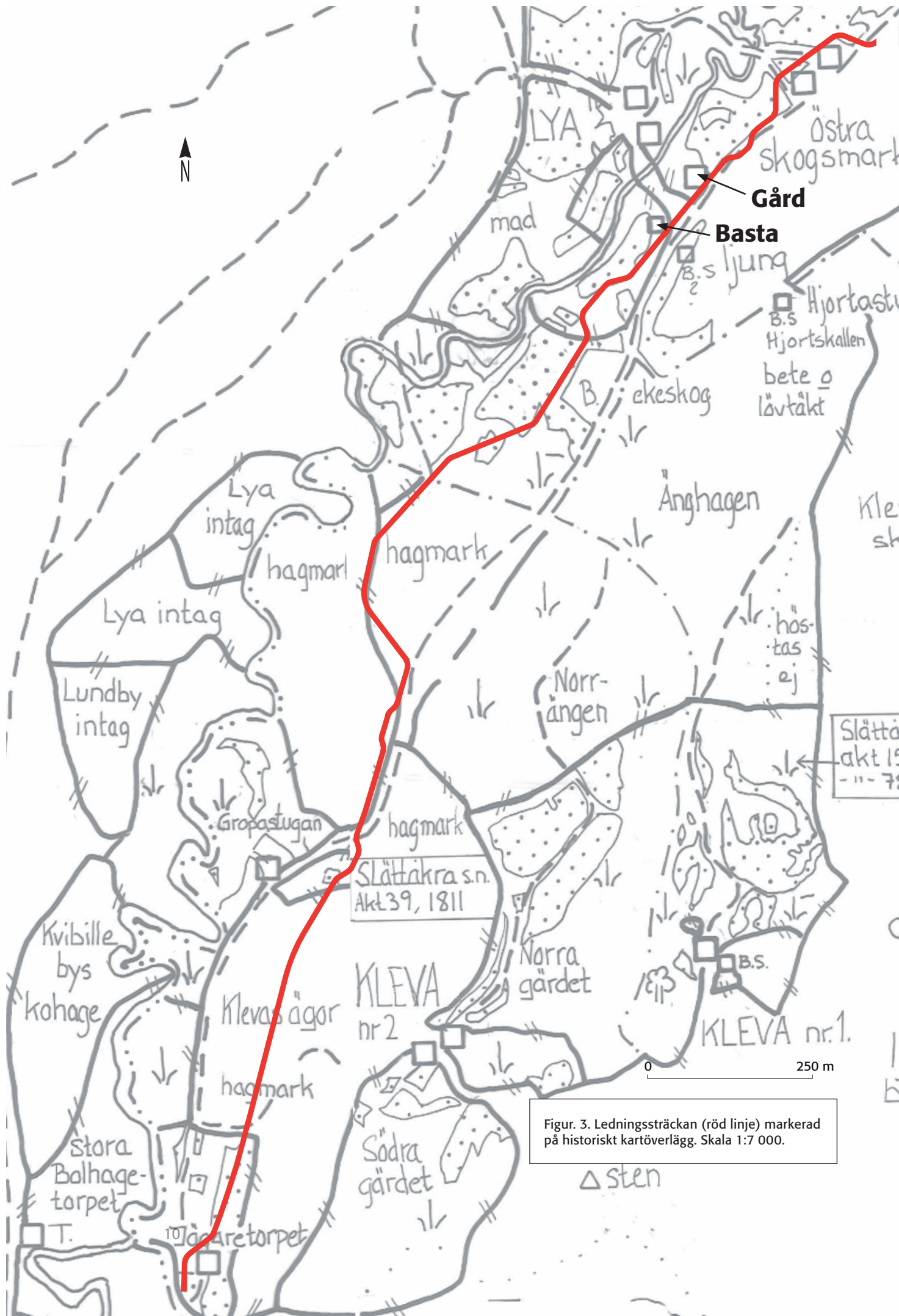
Sträckning fortsätter genom gamla inägomarken i byn Lya och går genom läget för en gårdsplats och rundar en annan. Den kommer också att beröra platsen för en basta (bastastuga). Öster om vägen och ledningen finns på laga skifteskartan från 1861 en byggnad som troligen är en backstuga.

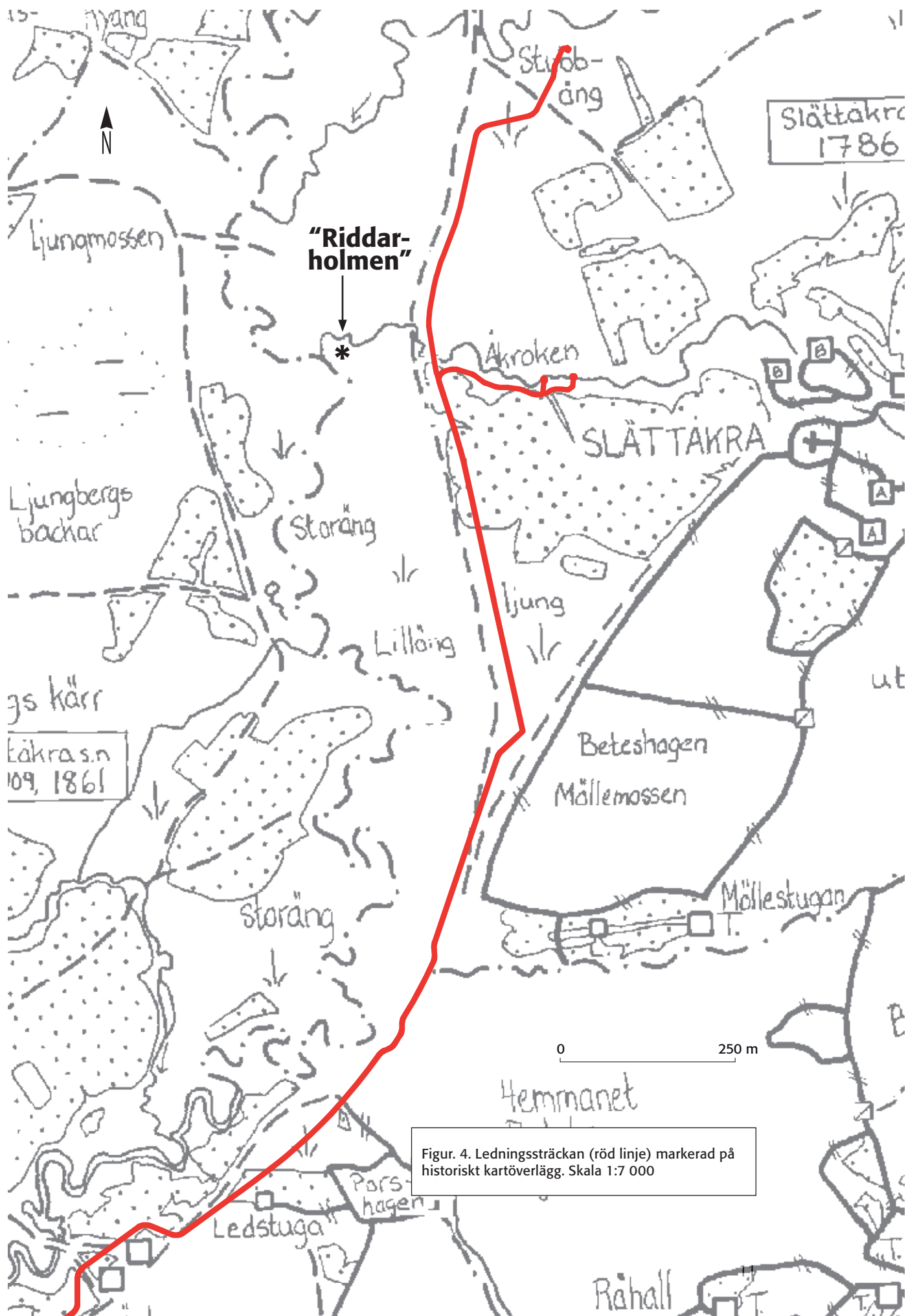
I norr löper ledningen genom inägomarken för Slättåkra by. I södra delen finns ett torp? öster om vägen, benämnt Ledstuga som är försvunnet på 1920-talet (fig 4). Nordväst om en stensättning (Slättåkra 11:1, fig. 9 område 10) finns en rund markering på konceptkartan från 1786 som möjligen skulle kunna vara ytterligare en stensättning. På FMIS med kartinställningen "terrängskuggning" syns en likande förhöjning (fig 5).

Längre norrut i höjd med reningsverket finns det några ängstycken som kallas för "Riddarholmen". De innehar siffrorna 49–53 och ligger i mötet mellan Slissån och Pukabäcken. (fig 6). Formen på ägan 51 påminner om en större förhöjning och skulle möjligen kunna vara rester efter en borgkulle. På FMIS med kartinställningen "terrängskuggning" avspeglar sig denna form.

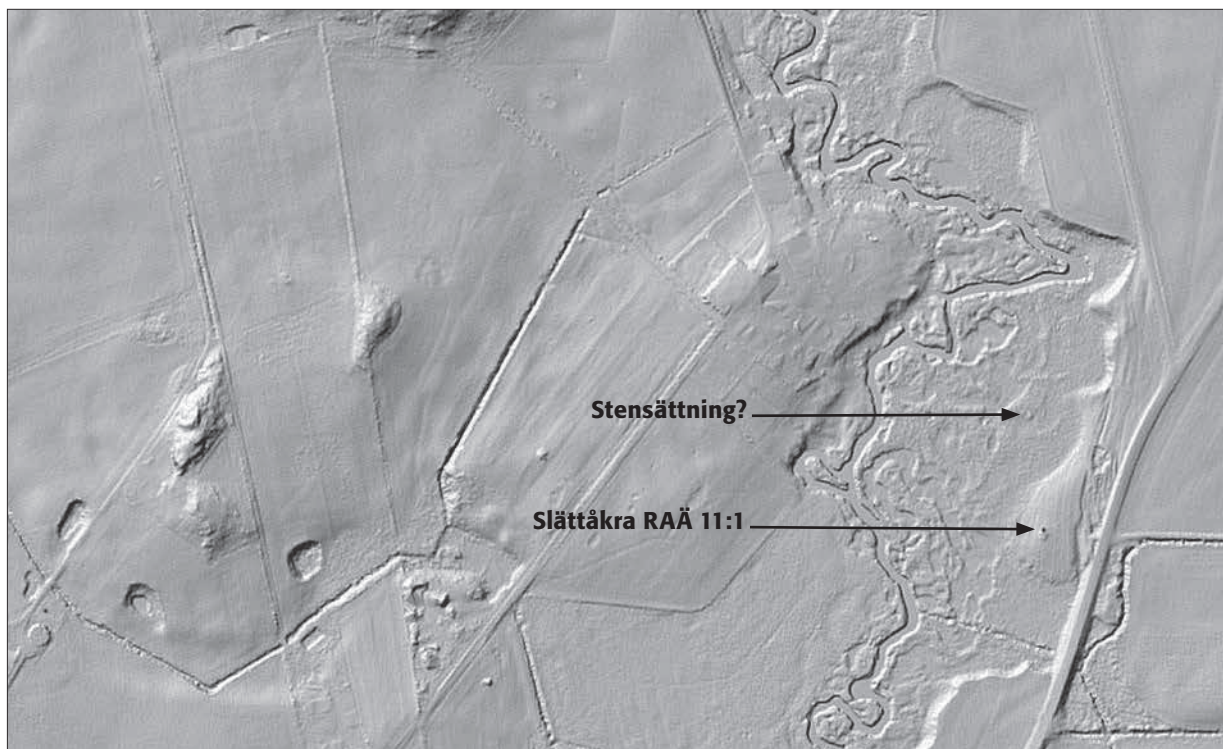

Figur 2. Ledningssträckan (röd linje) markerad på historiskt kartöverlägg. Skala 1:7 000.

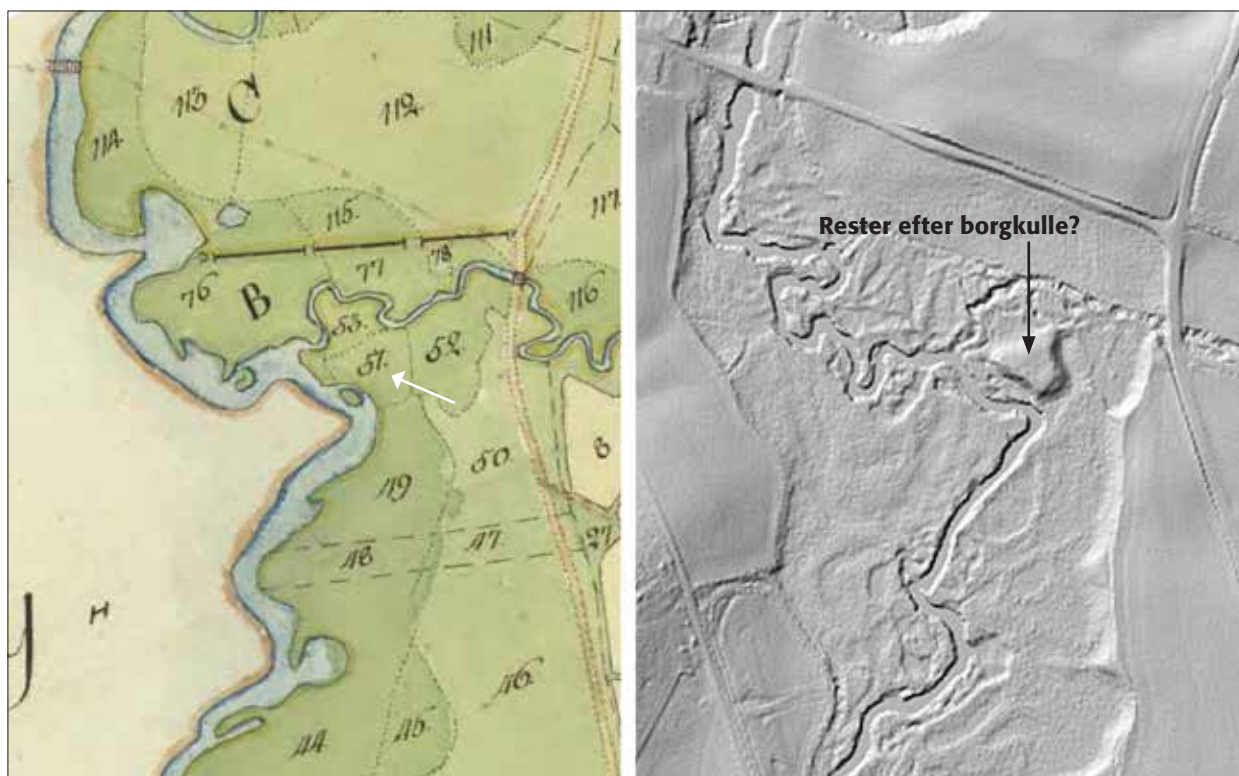

Figur. 4. Ledningssträckan (röd linje) markerad på historiskt kartöverlägg. Skala 1:7 000

Figur 5. Stensättningen Slättåkra 11:1 och ytterligare en möjlig grav syns på FMIS, kartinställning "terrängskuggning".

Figur 6. Till vänster; renovationskartan från 1786 med ägorna 49–53, benämnda "Riddarholmen" Äga 51 (vit pil), avser den förmodade borgkullen. Till höger; på FMIS kartinställning "terrängskuggning" syns förhöjningen i det låglänta området invid Slissån.

ORTNAMNEN SLÄTTÅKRA OCH KVIBILLE

I det skriftliga källmaterialet nämns Slättåkra socken första gången den 11 juni 1431, då Hans Spoldener i Klakorp säljer sin gård Kärregård i ”Sletagre sochn” till ärkebiskopen (Rosén 1990). Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Namnets första del består av fornhalländskans böjningsform av adjektivet slät, jämn, medan den senare delen är plural av *ager* åker. Namnet Kvibille dyker upp som Quithbillä år 1314. Sockennamnet är lånat från kyrkbyn. Namnets härledning är oklar (Sahlgren 1948).

FÄLTINVENTERING

I syfte att undersöka vilka delar av ledningssträckan som bör genomgå en arkeologisk utredning med hjälp av utredningsschakt genomfördes den 19 och 20 september en fältinventering till fots längs ledningssträckan. Hagar med djur beträddes ej utan besiktigades på så nära avstånd som möjligt.

Landskapsrummet där ledningsdragningen planeras är som inledningsvis nämnts rikt på fornlämningar. I föreliggande genomgång beskrivs topografin och de idag kända fornlämningar (vilkas namn markeras med fetstil i texten) som ligger i det direkta närområdet på ett avstånd på maximalt 200 meter från ledningen. De närliggande fornlämningarna presenteras i tabell 1. Presentationen startar i Kvibille i söder för att sluta i Slättåkra i norr. För att läsaren lättare ska kunna hänga med i beskrivningen av den 5 500 meter långa ledningssträckan har de olika områdena som Kulturmiljö Halland rekommenderar schaktdragning inom numrerats 1–10. Områdena med denna numrering presenteras i bilagorna 4–6. För att det även ska vara lättare att följa ledningssträckan i det historiska kartöverlägget visas de 10 områdena även i dessa bilagor 1–3. I slutet av varje utredningsområde står en kursiv kortfattad motivering till varför vi bedömer att området ska utredas.

Ledningssträckan startar i norra delen av bostadsområdet Slättetorpet väster om väg 678 i nordöstra utkanten av Kvibille samhälle (fig. 7). Efter ett femtital meter korsas väg 678 och ledningen når in i ett skogsparti tätt bevuxet med sly och lövträd. Höjden ligger på +60 m ö h och terrängen är något besvärlig med tät vegetation. På ekonomiska kartan från 1960-talet finns inom skogspartiet en markering för såg, samt ett grustag. Något oklart utifrån kartmaterialet över ledningens läge som bilagts länsstyrelses remiss (431-5318-17) är om ledningen bitvis löper i den grusväg som går genom området. Mindre än 50 meter sydväst om startpunkten finns **Kvibille 104:1**, som markerar platsen för bebyggggselämningar av ett sentida torp. Norr om väg 678 står en milsten från 1847 **Kvibille 34:1**. Ledningen passerar mycket nära ett område med fossil åkermark och röjningsrösen **Kvibille 25:1–6**. Det cirka 42 000 m² stora området beskrivs i FMIS (Fornminnesregistret) som innehållandes cirka 40 röjningsrösen varav flera är stensättnings- eller högliknande. Deras storlek varierar mellan 3–10 meter i diameter (i regel 4–5 meter) och höjden 0,3–1,3 meter (i regel 0,3–0,5 meter) med övertorvade stenar i storleken 0,15–0,4 meter. Röjningsrösen är talrikast i den norra delen. I området finns även en gropavall i kraftig bågform samt en mindre hålvägsartad stig och två hålvägsartade f.d. körvägar. Ytterligare en gropavall finns i området som markerar en ägogräns.

RAÄ-nummer	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning	Typ	Datering
Kvibille 104:1	Lägenhetsbebyggelse	Övrig kulturhistorisk lämning	Torp	Nyare tid
Kvibille 34:1	Vägmärke	Fornlämning	Milstolpe	Nyare tid
Kvibille 25:1-6	Fossil åker och Färdvägssystem	Bevakningsobjekt Övrig kulturhistorisk lämning	Agrara lämningar	Bronsålder–nyare tid
Kvibille 77:1-2	Vägmärke	Bevakningsobjekt	Väghållningssten, 2 stycken	Nyare tid
Kvibille 51:1	Stensättning	Fornlämning	Grav	Bronsålder–järnålder
Kvibille 51:2	Stensättning	Bevakningsobjekt	Grav/naturbildning?	Bronsålder–järnålder
Kvibille 72:1	Område med fossila lämningar	Övrig kulturhistorisk lämning	Agrara lämningar	Bronsålder–nyare tid
Kvibille 131:1	Boplat	Fornlämning (undersökt och borttagen)	Boplatlämningar	Stenålder–järnålder
Kvibille 121:1	Boplat	Fornlämning	Boplatser och visten	Stenålder–järnålder
Kvibille 50:1	Hög	Fornlämning	Grav	Bronsålder–järnålder
Kvibille 122:1	Boplat	Fornlämning	Boplatser och visten	Stenålder–järnålder
Kvibille 123:1	Boplat	Fornlämning	Boplatser och visten	Stenålder–järnålder
Slättåkra 20:1	Vägmärke	Fornlämning	Milstolpe	Nyare tid
Slättåkra 32:1	Boplat	Fornlämning	Boplatser och visten	
Slättåkra 18:1	Stensättning	Fornlämning	Grav/Treudd	Bronsålder–järnålder
Slättåkra 44:1	Lösfynd	Övrig kulturhistorisk lämning	Boplatser och visten Övriga lämningstyper	Stenålder
Slättåkra 11:1	Stensättning	Fornlämning	Gravar	Bronsålder–järnålder
Slättåkra 9:1	Rest sten	Fornlämning	Gravar	Bronsålder–järnålder
Slättåkra 9:2	Stenkrets	Övrig kulturhistorisk lämning	Gravar, domarring	Bronsålder–järnålder
Slättåkra 9:3	Rest sten	Övrig kulturhistorisk lämning	Gravar	Bronsålder–järnålder
Slättåkra 10:1	Sammanförda lämningar	Övrig kulturhistorisk lämning	Övriga lämningstyper	Bronsålder–järnålder

Tabell 1. Fornlämningar i ledningssträckans närområde.

Övrig beskrivning i FMIS
Bebyggelselämningar efter sentida torp. Inom ett 80x40 meter stort område (ÖNÖ-VSV), där de tidigare byggnaderna är helt bortschaktade, så att endast stenar, cement, tegel, utspjitt, kan iakttas. Vid övergivandet har sannolikt bebyggelsen utgjorts av 1 bostadshus, beläget NÖ-Ö-SÖ om bostadshuset. SV om det senare var tidigare trädgården.
Milstolpe, del av, i postament, gjutjärn, 0.42 meter hög, 0.3 meter bred och 0.15-0.25 meter tjock. Milstolpen, som är avslagen, har endast kvar följande inskrift på den mot vägen vettandesidan: HALLANDSLÄN 1847. Postamentet är 1.5x1.5 meter stort och 0.75-0.85 meter högt. Vällbevarat
Område med röjningsrösen, stensättnings- eller höglignande. Gropavall i kraftig bågform, mindre hålvägsartad stig gammal ägoväg(NV-SÖ). Troligen f.d. gränsmarkering. Hålvägsartade f.d. körvägar, 2 stycken. gropavall som markerar ägo gränsen mellan Kvibille 6:5 och Brynestorp 2:1(NÖ-SV). Hålvägen måste därför vara äldre än gropavallen.
Väghållningssten, granit, 0.65 meter hög, 0.3 meter bred (N-S) och 0.25 meter tjock. På den mot vägen vettande sidan är följande inskrifter i djup relief:NO VCIQVIBILE14 TLI Inskrifterna ligger på varandra och är något svårtydda. Förstnämnda siffror och bokstäver sekundära. Före och efter siffran 14 otydbara ristningar. Stenens placering sekundär men dock längs den gamlavägen. 16 meter NNÖ om nr 1 är:2) Väghållningssten, gnejs, 0.7 meter hög, 0.35 meter bred(N-S) och 0.3 meter tjock. På den mot vägen vettandesidan är följande inskrift i djup relief: N5GBLIMS1821 På baksidan av stenen är följande ristning i djuprelief: N:o 1 Steninge (skrivstil)Stenens placering är sekundär men dock utefter den gamla vägen.
Stensättning, rund, 8 meter diam och 0.3 meter hög. Svagt välvd profil. Övertorvad med i ytan enstakastentar, 0.1-0.15 meter stora.
11 meter NÖ om nr 1 är:2 Stensättning?, ca 9 meter i diameter och 0.2 meter hög. Övertorvad. Mycket diffus, med oklar begränsning. Kan mycket väl vara naturbildning.
Område med röjningsrösen, ungefärligutsträckning, 180x120 meter (NNV-SSÖ), innehållande ett 20-tal röjningsrösen. Dessa är 2-5 meter i diameter och 0.2-0.6 meter höga, bestående av 0.1-0.5 meter stora stenar, vanligtvis 0.1-0.3 m st. I vissa fall är röjningsrösen övertorvade.
Förundersökt och slutundersökt Arkeologiska rapporter: Fors 1998 och Carlie 2001
Boplat, ca 40x30 meter (N-S). Inom angivet område iakttogs 5 flintavslag, varav 1 bränt. Omnämns som "Bra boplatsoområde"
Hög(?), 8 meter i diameter och 0.6 meter hög.
Boplat, med osäker utsträckning, ca 80x20 meter (N-S). Inom angiven begränsning iakttogs ett tiotal flintavslag och 1 kärna.
Boplat, med osäker begränsning, ca 70x35 meter(N-S). Inom angivet område iakttogs 10 flintavslag, varav 1 bränt, samt 1 flintspån.
Milstolpe, 0.5 meter hög, 0.3 meter bred (NÖ-SV) och 0.2 meter tjock. På den mot SÖ vettande sidan är skrivet i djuprelief:1/4 \ MIL \ HALLANDS \ LÄN \ 1847 Milstolpen är blåmålad med vit text och krona. Milstolpen står i ett postament, 1.8x1.4 meter stor och 0.4 meter hög. Milstolpen står nu ute i åkern, då vägen är flyttad och igenlagd.
Stenåldersboplat, osäker utsträckning, 100x50 meter (NÖ-SV). Inom området påträffades och delvis tillvaratogs 1 flintspån samt måttligt med avslag.
Treudd, 16 meter långa sidor (NV-Ö-SSV) och 0.3 meter hög. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0.2-0.3 meter stora. I mitten är ett mindre stenröse, 1.5 meter i diameter och 0.2 meter hög, bestående av 0.1-0.2 meter stora stenar (troligtvis odlingssten). Yttersta delen av den SSV udden är något skadad vid odling och belamrad med odlingssten. Beväxt med hallonsnår.
Lösfynd, 1 rätmejsel av flinta. Föremålet ingår i Lagergrenssaml. Inv. J. 331.
Stensättning, höglignande, rund, 8 meter i diameter och 0.5 meter hög. Övertorvad med i ytan enstaka stenar, 0.2-0.4 meter stora. I SSV kanten är stensättningen något utkastad. Beväxt med enstaka björksly.
Rest sten, 0.6 meter hög, 0.6 meter bred och 0.2 meter djup. I stenens ovansida är ett borrhål, 1.5 cm i diameter och 3 cm djup.
15 meter öster om den resta stenen har det tidigare legat en domarring, 9 meter i diameter, bestående av 7 klumpstenar, 0.5-0.89 meter stora. Domarringen togs bort när hembygdsgården byggdes ut.
9 meter VSV om den resta stenen har det tidigare stått en rest sten, 0.6 meter hög, 1 meter bred och 0.2 meter tjock. Stenen togs bort när vägen breddades.
Resta stenar, uppgift om. Borttagna vid odling. Stenarna ligger nu 60 meter SSV om ursprunglig plats. De är 1.2-1.6x0.8-1.2 meter stora.

Område 1 (fig. 7)

Sedan faller terrängen, genom vilken ledningen löper, ned till cirka +45 m ö h. Där marken åter planar ut når ledningen öppen hagmark mitt utför bebyggelsen inom fastighet Kvibille 19:1. Den södra delen av hagen är inte stängslad medan den norra delen är stängslad för hästar. Mitt utför huset finns en gasbrunn vilken ledningen rundar. Inom detta öppna parti i hagen dras schakt. I kanten av trädgården till huset står två vägmärken i granit från första delen av 1800-talet **Kvibille 77:1–2**, då detta parti av ledningen sammanfaller med en äldre vägsträckning. Ungefär 200 meter österut på Suseåns östra strand återfinns ytterligare ett område med röjningsrösen. Inom ett 180x120 meter (NNV-SSÖ) stort område har ett 20-tal röjningsrösen påträffats vid inventering. Rösena är 2–5 meter i diameter och 0.2-0.6 meter höga, bestående av 0.1-0.5 meter stora stenar.

Bra läge för förhistorisk boplat. Öppen mark, plan med mindre förhöjningar. Nära torpbebyggelse, fossil åkermark och äldre vägsträckning.

Ledningen korsar därefter väg 678 och går över i ett skogsparti med en skarp slänt där det ej är möjligt att ta schakt. En bit upp på höjden, ett 50-tal meter väster om ledningen återfinns två stensättningar **Kvibille 51:1-2**.

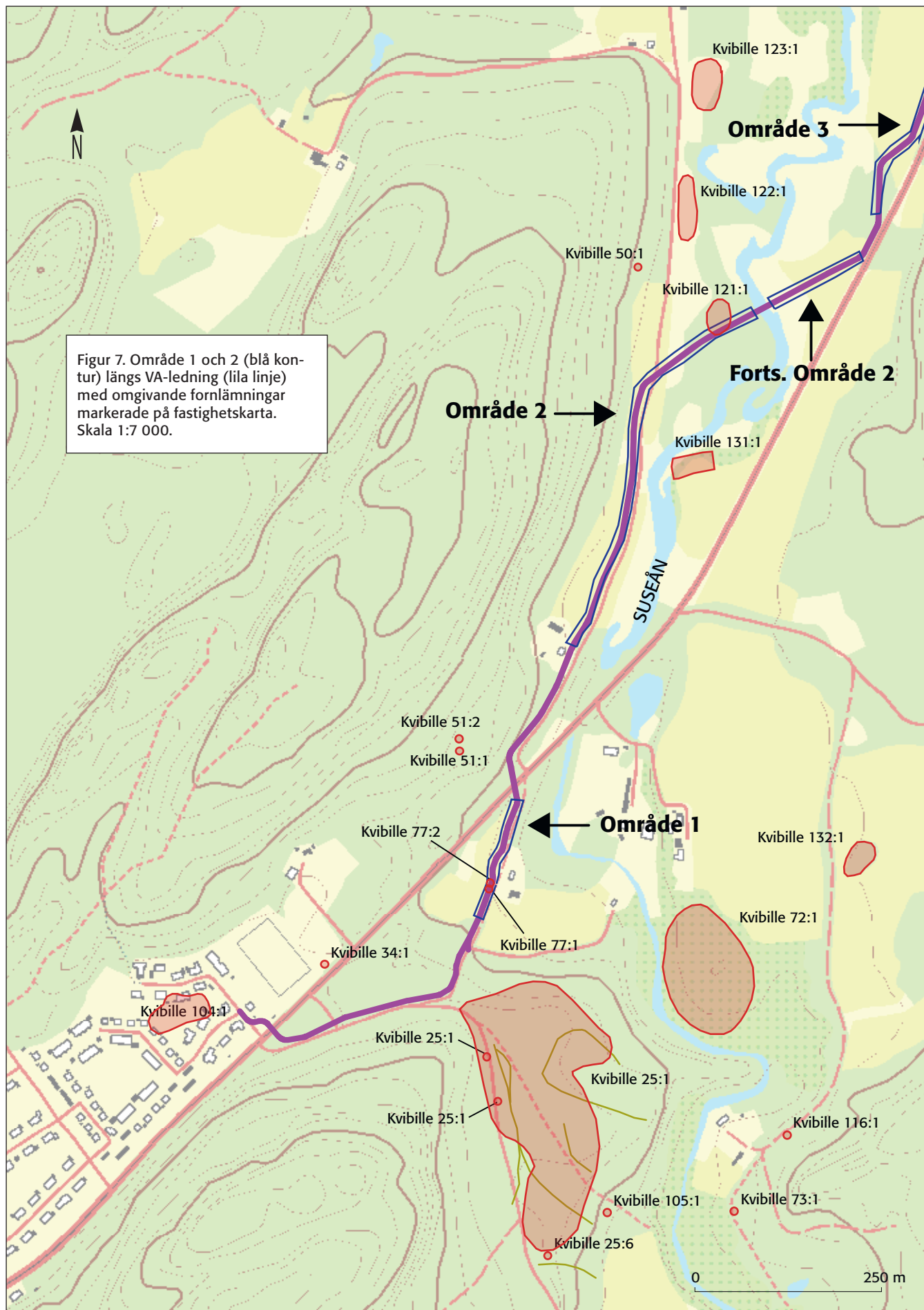
Område 2 (fig. 7)

Norr om huset på fastighet 2:5>1 övergår marken i åkermark inom ett parti av cirka 350 meter innan ledningen korsar Suseån. Denna sträcka hyser god potential för fornlämningar med små förhöjningar i åkermarken, och i närområdet återfinns både gravhög i skogsbrynet **Kvibille 50:1** samt den undersökta boplaten **Kvibille 131:1** på andra sidan Suseån (Carlie 1999 och Bjugger & Fors 1998). Här tas schakt upp. Höjden på marken ligger cirka 43 m ö. h. Ledningen korsar därefter väg och löper 150 meter över åns norra strandkant som är bevuxen med tät björksly. Ledningen passerar även en stenhägnad. Inom det björkslybevuxna området berör ledningen fornlämning **Kvibille 121:1** där flintavslag, varav ett bränt insamlats inom ett 40X30 meter stort område. Fornlämningen benämns även som bra boplatsläge i FMIS. Här tas schakt upp. Därefter korsas Suseån och på östra åstranden tas något/några schakt (30 m) på en liten förhöjning, annars är området ganska fuktigt. *Bra förutsättningar för förhistoriska boplatser inom området. Närhet till gravar och områden som är upptagna som boplatsområden i FMIS.*

Ledningen fortsätter cirka 100 meter i dikeskanten väster om väg 678 för att sedan sticka in i ett skogsparti.

Område 3 (fig. 7 & 8)

Detta skogsparti där område 3 startar är relativt blött, men något enstaka schakt tas upp då läget för "Jägartorpet" som är utsatt på historiska kartor sammanfaller med ledningens placering inom detta parti (se även fig. 6). Efter skogspartiet följer öppet fält norröver. Fältet är bitvis blött men det finns två förhöjningar på vilka schakt dras. Därefter passerar

ledningen mellan husen på fastighet Kleva 2:2>1 och väg 678, där inga schakt dras. *Torplämning och bra förutsättningar för förhistoriska boplatser.*

Område 4 (fig. 8)

Sedan följer öppen ängsmark där schakt är möjliga att dra. Marken ligger på cirka +45–50 m ö. h. Ledningssträckan går i ängsmarken kring ett skogsimpediment. *Bra förutsättningar för förhistoriska boplatser.*

Där ledningen övergår i skogsmarken norr om impedimentet är marken mycket blöt och sank. Inga schakt dras inom denna sträcka. Efter skogsmarken följer ett parti med fuktig ängsmark. Inte heller här dras några schakt.

Område 5 (fig. 8)

Området utgörs av åkermark inom cirka 150 meter där schakt tas upp. På andra sidan väg 678 återfinns milstenen **Slättåkra 20:1** från 1847 och boplatslämningen **Slättåkra 32:1**. I FMIS står boplatserna upptagna som en stenåldersboplatser med osäker utbredning. Inom ett 100x50 meter stort område påträffades ett flintspån samt måttligt med flintavslag vid inventering. Strax norr om dessa på en förhöjning i åkermarken ligger en grav i formen av en treudd **Slättåkra 18:1**. *Närhet till förhistorisk boplatser och grav samt bra markförhållande bådär för goda förutsättningar för förhistoriska boplatser*

Ledningen går väster och norr om impediment och löper här mycket nära Suseån. Inga schakt dras inom denna del.

Område 6 (fig. 8)

Därefter följer ängsmark och här tas schakt upp igen på en liten förhöjning. Inom detta parti löper ledningen över två byggnader som är markerade i historiska kartor, men ej namngivna. *Bra förhistoriskt boplatserläge. Gårdsplats och basta tillhörande Lya by kan beröras inom området.*

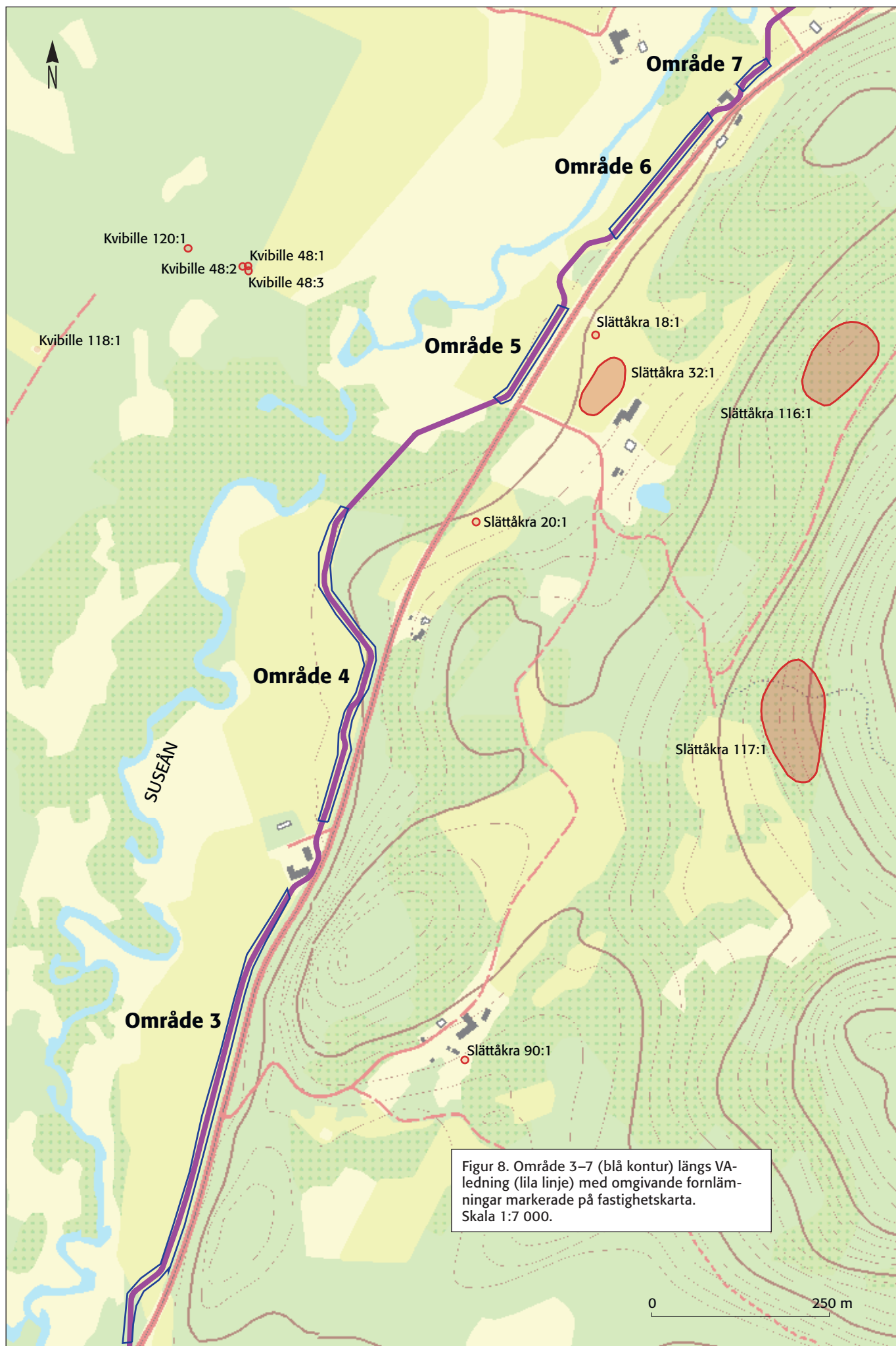
Ledningen passerar därefter mellan huset på fastighet 2:5>1 och väg 678 där schakt ej dras.

Område 7 (fig. 8)

Området är endast cirka 50 meter långt och här tas något enstaka schakt. Därefter passerar ledningen nordväst och norr om hus på Lya 2:10>1 där marken är blöt och inga schakt dras. *Bra förhistoriskt boplatserläge.*

Område 8 (fig. 9)

Därefter följer dock en förhöjning i ängsmarken där schakt dras. Torpet, benämnt *Ledstugan* i det historiska kartmaterialet tangeras, men ligger strax utanför detta område. *Bra boplatserläge.*

Område 9 (fig. 9)

Sedan går ledningen in i ett område mycket nära Suseån där det ställvist är mycket fuktigt men som även innehåller lite bättre högre liggande partier. Område 9 är ett sådant parti som utgör en förhöjning. På andra sidan väg 678 finns platsen för ett lösfynd markerad **Slättåkra 44:1**. Lösfyndet utgörs av 1 rätmejsel av flinta och ingår i Lagergrenssamlingarna. *Bra boplatsläge samt närhet till lösfynd.*

Område 10 (fig. 9)

Detta område utgörs av ett cirka kilometer långt sammanhängande parti av ledningssträckan. Område 10 startar i en hage i fastighet Slättåkra-Bolet 1:3>1 och här återfinns en stensättning **Slättåkra 11:1**. Inom denna hage bör schakt dras för att undersöka om ytterligare gravar kan finnas inom arbetsområdet. På en äldre karta finns det en indikation att ytterligare en grav kan finnas i närområdet.

Härefter lämnas Suseåns direkta närhet då ledningen följer östra sidan av väg 680. Schakt dras främst på förhöjningar i åker/ängsmarken. Ledningen gör en mindre avstickare mot öst till ett reningsverk vid Pukabäcken. Schakt dras på några mindre förhöjningar. I höjd med reningsverket, men väster om väg 680 finns det några ängsstycken som kallas för "Riddarholmen" mellan Slissån och Pukabäcken. Vid fältinventeringen bestod området av en större förhöjning med en plan överyta vilket kan tala för en möjlig borgkulle (se omslagsfoto). Området kring denna var sankt. Vid samma tillfälle noterades en avlång förhöjning strax öster om den möjliga borgkullen. Eventuellt skulle denna kunna vara resterna efter en förstärkt väg som förbundit borgkullen med området öster om. Schakt dras här i ledningsområdet på östra sidan av väg 680 i syfte att försöka se om det möjligen kan finnas en fortsättning österut av denna äldre vägrestr mot kyrkan i Slättåkra. Eventuella förhistoriska boplatser kontrolleras också i området.

Ledningen fortsätter vidare norrut längs den östra sidan av väg 680. I åkermarken syns några förhöjningar där schakt tas upp. Gräsåsvägen passeras och något schakt dras innan ledningen når slutstationen vattenverket inom fastighet Slättåkra 1:11>1. Ungefär 200 meter norr om ledningens ändstation återfinns fornlämningarna **Slättåkra 9:1–3** samt **Slättåkra 10:1**. Slättåkra 9:1 utgörs av en rest sten och 9:2 markerar platsen för en borttagen domarring bestående av 7 klumpstenar som var 9 meter i diameter, vilken togs bort när hembygdsgården byggdes ut. Slättåkra 9:3 markerar platsen för ytterligare en rest sten som avlägsnats då vägen breddades. Slättåkra 10:1 markerar även den platsen för en avlägsnad fornlämning. Ett antal resta stenar som är borttagna vid odling. Stenarna ligger 60 meter sydsydväst om ursprunglig plats. De är mellan 1,2–1,6 x 0,8–1,2 meter i storlek.

Området innehåller dels bra gravfältsläge med direkt närhet till känd grav i dess södra del. Även bra förutsättningar för förhistoriska boplatslägen. Eventuell äldre väg kan återfinnas inom ledningssträckan invid Pukabäcken.

TOLKNINGS- OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Den stora merparten av ledningssträckan kan sägas vara av stort arkeologiskt intresse. Den befintliga fornlämningsmiljön och hur marken brukats i historisk tid, tillsammans med naturliga förutsättningar såsom goda geologiska egenskaper med bra jordarter för boplatser samt närhet till vattenled och omgivande berg och skog, talar för att det sannolikt finns idag okända fornlämningar under mark inom den aktuella ledningssträckan. 10 stycken områden där Kulturmiljö Halland finner att potentialen är hög för att finna idag okända fornlämningar under mark, presenteras i denna rapport. Deras läge visas i fig. 7–9. De delar av ledningssträckan som kan prioriteras bort för fortsatta antikvariska insatser är de partier som är belägna mellan de 10 utredningsområdena. Inom dessa delsträckor är de naturliga förutsättningarna inte lika goda i fornlämningshänseende.

Inom de delar som Kulturmiljö Halland bedömer som bärandes hög potential att innehålla fornlämningar förordas att utredningsschakt dras. I denna första arkeologiska insats dras inte schakt i vägar, diken, murar eller andra svårtillgängliga delar inom de föreslagna utredningsområdena. Men för övrigt bör sökschakt dras i lämpliga intervaller utmed ledningssträckan inom de olika områdena. Schaktens exakta läge och längd bestäms under fältarbets gång. Fastighetsbeteckningar för de fastigheter där de 10 utredningsområdena är belägna redovisas i bilaga 4–6.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-5318-17

Eget dnr: 2017–336

Uppdragsgivare: Laholmsbuktens VA

Utförandetid: September 2017

Personal: Lena Bjugger och Stina Tegneshed (projektledare)

Dokumentation: Digitala fotografier har erhållit nummer 2017-69-01 – 2017-69-05 och förvaras i KMHs arkiv

Referenser

Tryckta källor

- Bjuggner, L. & Fors, T. 1998. *Väg 678 Kvibille 23:1*. Arkeologisk utredning 1998. Hallands läns museer Landsantikvarien, arkivrapport.
- Carlie, L. 2002. *Ett annorlunda hus i Suseåns dalgång* Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2002:1. Halland, Kvibille socken, Kvibille 23:1, väg 678, bro över Suseån, RAÄ 131.
- Hägge, E. (red.) 1975. *Kvibille – socken och tingstad*. Halmstad.
- Mattsson, L. 2011. *Förskola med förhistoria – en plats med historia och framtid*. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 2011:5. Halmstad.
- Rosén, C. 1990. *Gasledningen Getinge- Hyltebruk*. Arkeologisk undersökning, område 10B, Slättåkra socken, Gräsås 1:7, RAÄ 88. Hallands läns museer, Landsantikvarien arkivrapport.
- Sahlgren, J. (red) 1948. *Ortnamnen i Hallands län Del 1 Bebyggelsenamnen i södra Halland*. Lund.
- Wranning, P. 1997 *Halland Slättåkra socken Slättåkra 4:1*. Arkeologisk utredning 1997. Stiftelsen Hallands läns museer arkivrapport.

Otryckta källor

FMIS <http://www.fmis.raa.se>

SGU http://apps.sgu.se/kartgenerator/maporder_sv.html

Kartor

Kartöverlägg 042 93, 052 03 och 052 04 hos Kulturmiljö Halland

<https://etjanster.lantmateriet.se/arkivsok/s/advancedsearch.html>

Lantmäteristyrelsens arkiv

M34-15:4 Kvibille 1-9, laga skifte 1843

M55-33:2 Lya 1-3, laga skifte 1861

M55-46:1 Slättåkra 1-5, storskifte 1786

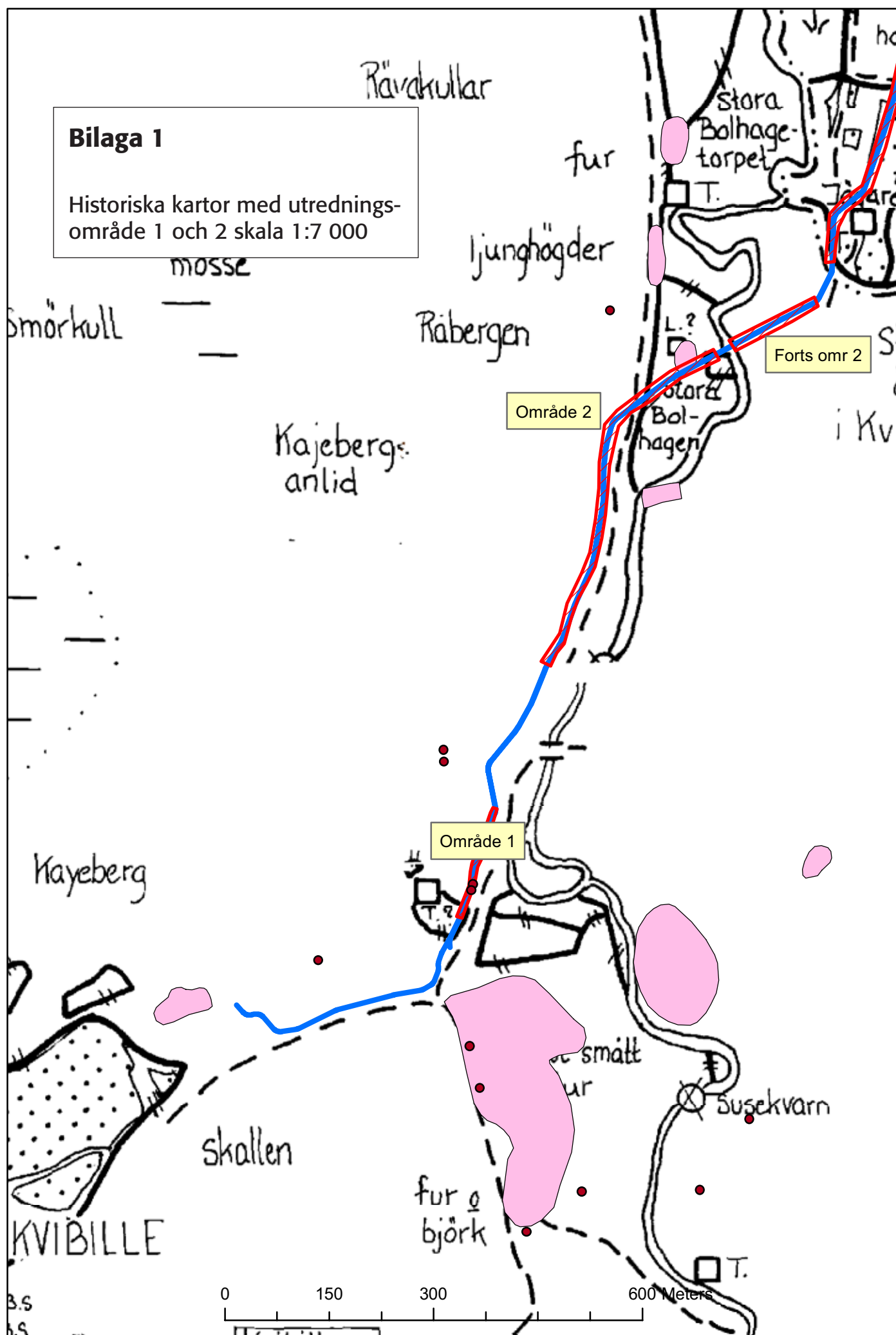
Lantmäterimyndighetens arkiv

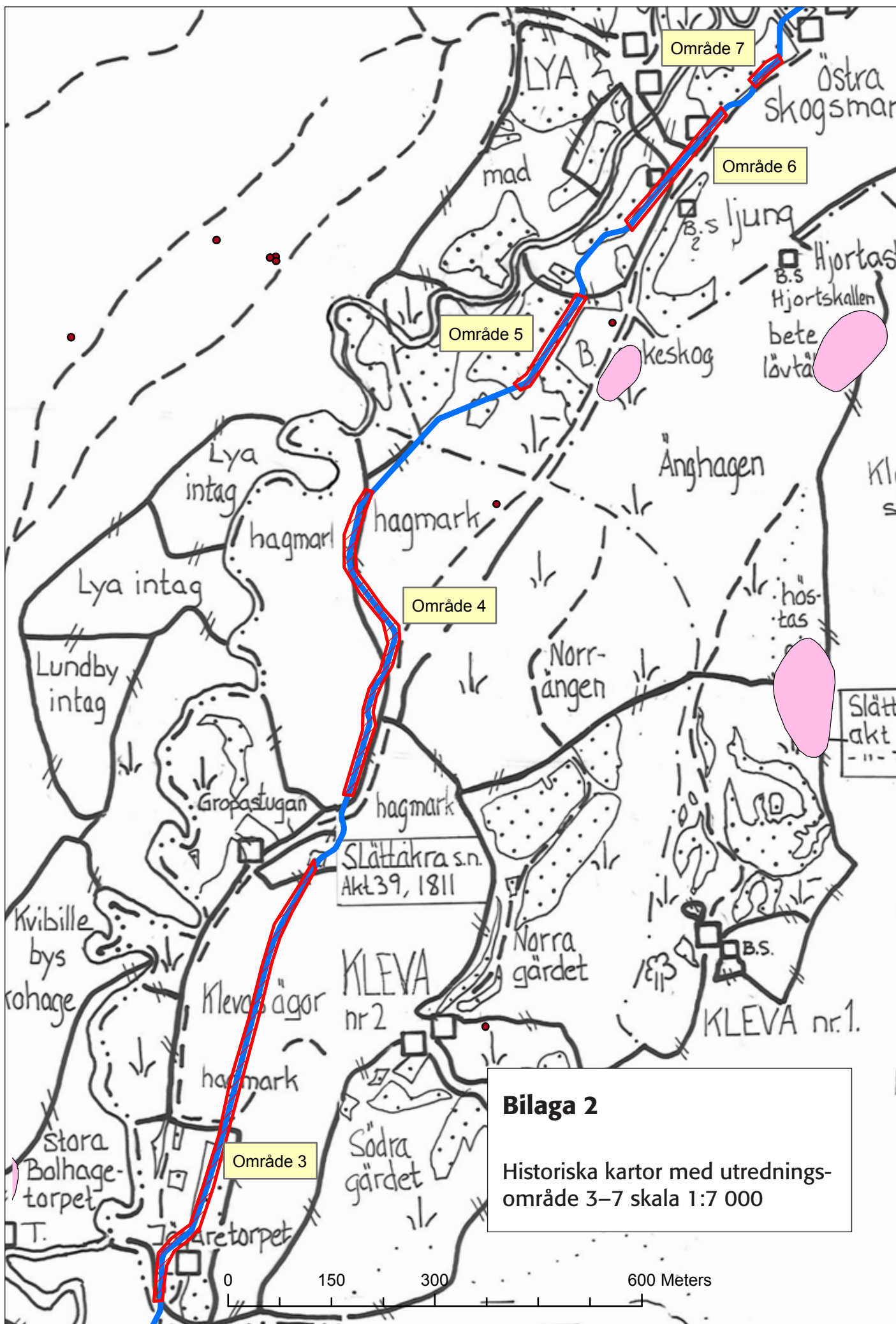
13-SLT-39 Kleva 2, mätning, rågång 1812

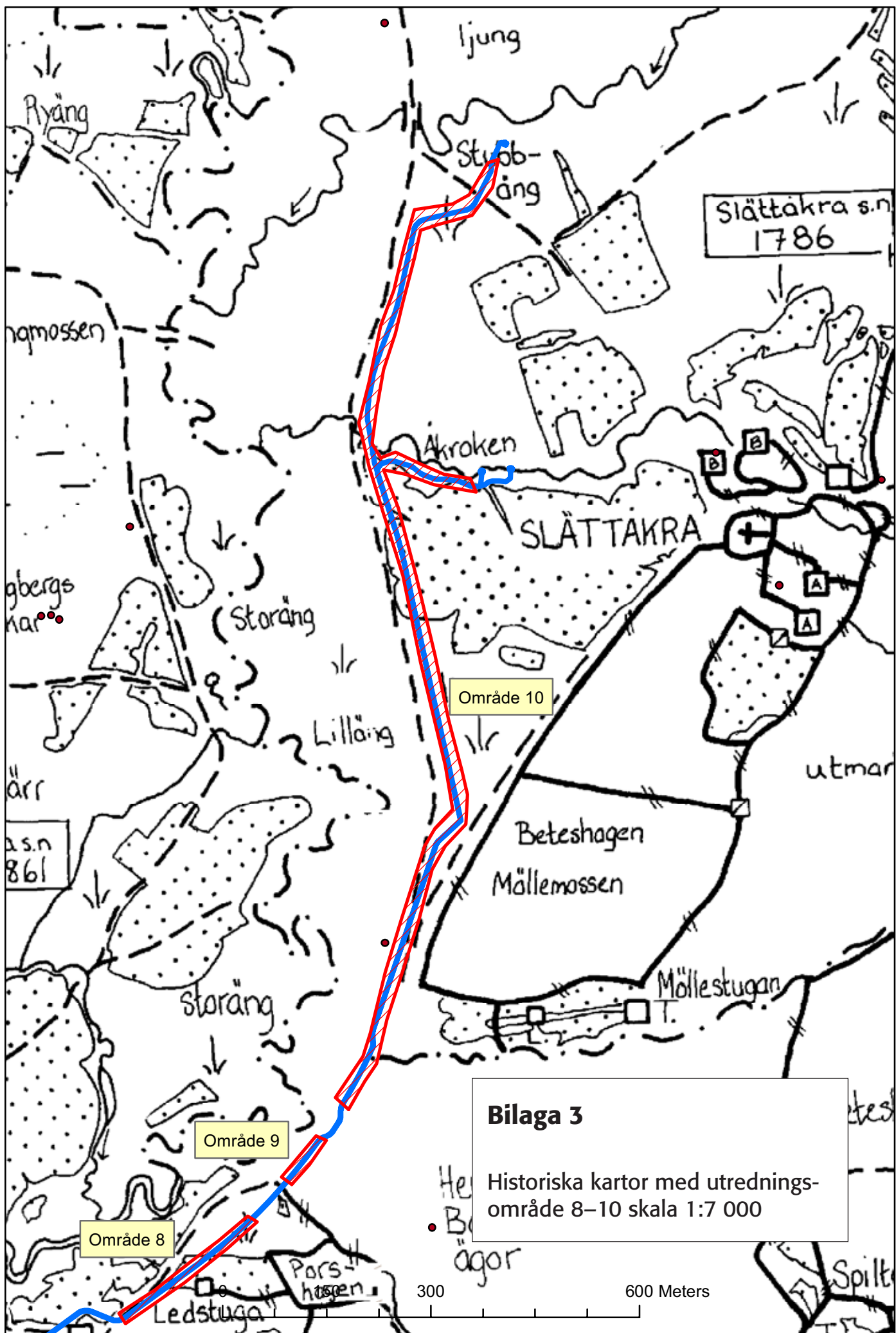
BILAGOR

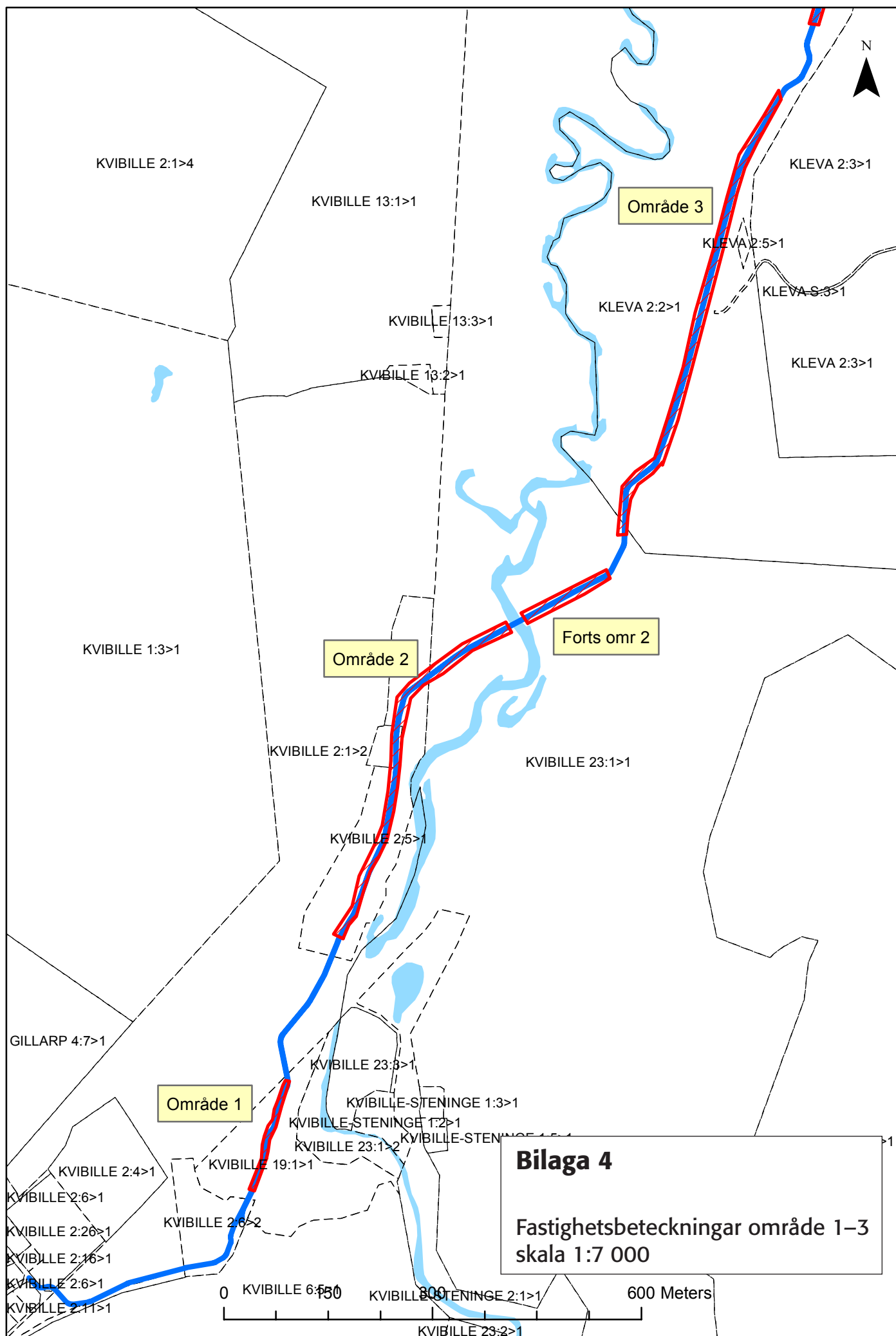
Bilaga 1

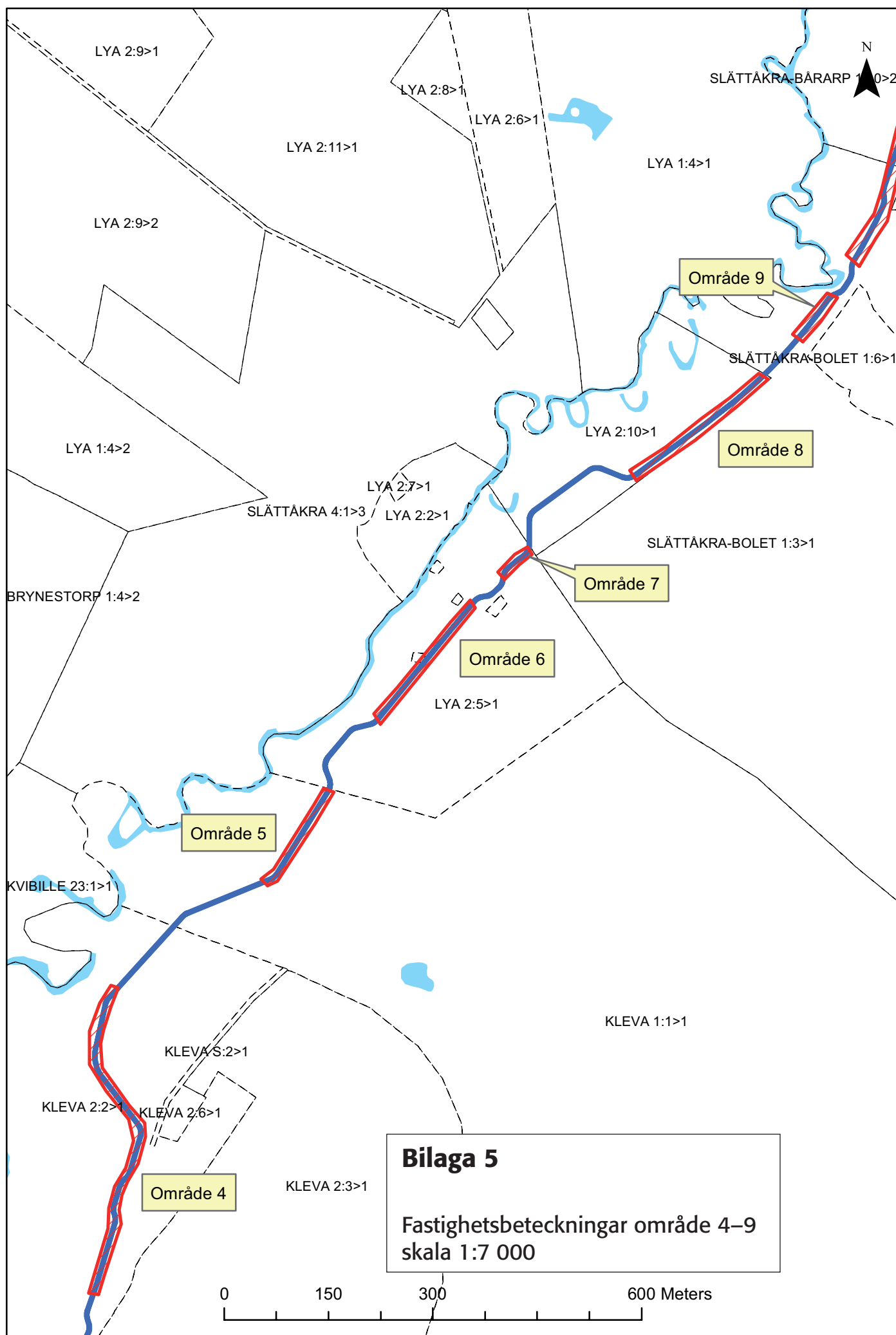
Historiska kartor med utrednings-
område 1 och 2 skala 1:7 000

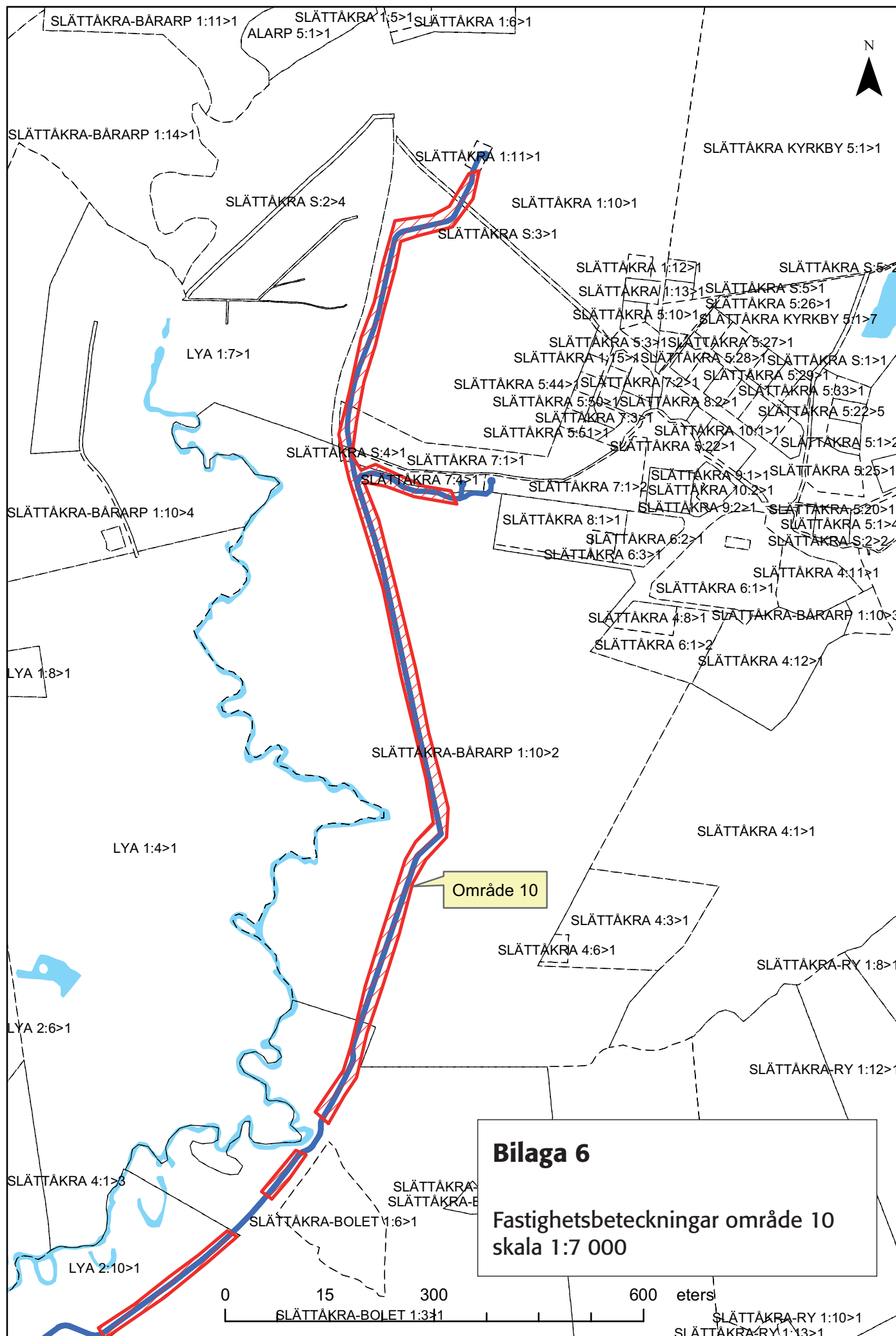

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se